

ANALIZA SOCIALNE STRUKTURE ŠENTRUPERTA

1. Uvod

Analizo ima šest poglavij: Analiza socialne strukture družin v Statusu animarum za predvojno obdobje; Stare hiše in "novo naselje"; Socialni status avtohtonih starih družin v Šentrupertu leta 1992; Socialni status avtohtonih družin s spremenjenim priimkom v drugi generaciji; Socialni status novonaseljenih družin; Primerjalna analiza števila prebivalstva in starostne strukture v Šentrupertu leta 1992 s številom in starostno strukturo izseljenih domačinov.

Analiza socialne strukture Šentruperta je narejena na podlagi arhivskih virov, zlasti Statusa animarum za predvojno in prvo povojno obdobje, ter na podlagi podatkov, ki jih nudi nova kartotečna klasifikacija družin župnije Šentrupert, v kateri so navedeni podatki o rojstvih, porokah in smrtih v šentruperških družinah v obdobju zadnjih treh desetletij (podatki do leta 1992).

Vsi arhivski podatki so preverjeni s terenskim delom, opravljenim v letu 1992, in s pogovori z domačini istega leta. Največ so pri tem pomagale Barica in Marta Kostelec ter Vera in Rezi Slapšak.

V analizi socialne strukture Šentruperta, ki je nujna za razumevanje načina življenja v njem tako v preteklosti kot sodobnosti, nas je zanimala primerjava med poklicnim, ekonomskim in simbolnim statusom družin v času pred drugo svetovno vojno z njihovim poklicnim, ekonomskim in simbolnim statusom danes. Pri tem nas je zanimal ekonomski razvoj družin znotraj istega socialnega sloja in razvoj družin primerjalno med različnimi socialnimi sloji.

V primerjavi z Mokronogom je bil Šentrupert pred drugo svetovno vojno manj razvit kraj (Šentrupert - vas, Mokronog - trg). V Mokronogu se je že začela razvijati industrija, predvsem usnjarska. Zaradi gospodarskega zaostajanja za Mokronogom so imeli prebivalci Šentruperta občutek manjvrednosti, saj je v Mokronogu delovalo več gospodarskih in socialnih pa tudi kulturnih institucij. V njem je bilo več pomembnih obrtnikov (Skupno združenje obrtnikov), zdravstvena postaja, kino dvorana, notar, parna žaga, strojno mizarstvo, tovarna usnja - vsega tega v Šentrupertu v 30. letih ni bilo. Kmetijstvo in vinogradništvo sta bila že pred drugo vojno stalno v upadanju, imela sta vse manjši pomen. Večji pomen je dobivala industrija, Šentrupert pa ni nikoli imel nobene industrije. Bili so sicer v njem drobni obrtniki, a se nobeden med njimi ni toliko razvil, da bi kaj pomenil. Bilo jih je sicer veliko, vendar vsi majhni. Zato je Šentrupert ostal pri tistem, kar je bil, v glavnem kmetijsko področje.

Svoje gospodarsko zaostajanje za Mokronogom so Šentruperčani kompenzirali s poudarjanjem svoje socialne strukture, ki je temeljila na kmečkem sloju in tudi s poudarjanjem svoje katoliške identitete. V Mokronogu nastajajoči industrijski delavski sloj jim je bil nekaj slabega, zato naj bi bil Mokronog tudi nazorsko drugačen. Čeprav je bil kolektivni odnos Šentruperčanov do Mokronoga negativen in so radi poudarjali svojo kolektivno ideološko drugačnost, so vendarle hoteli doseči tako stopnjo gospodarske razvitosti, kot jo je Mokronog že imel.

V prvih povojnih desetletjih je Šentrupert nazadoval v neperspektivno agrarno naselje z

visokim odstotkom izseljevanja. V 60. letih je Mirnsko dolino sicer zajel val hitre industrializacije, ki pa je Šentrupert zaobšel. V nasprotju npr. z 2 km oddaljeno Mirno, ki je v tem času dosegla precejšen industrijski razvoj in splošen gospodarski napredek. Razmere so se začele resda v omejenem obsegu tudi za Šentrupert izboljševati v drugi polovici 70. let, s pripravami na gradnjo prvega industrijskega objekta v tem kraju, obrata Agrostroj. Značilnost sodobne krajevne identitete Šentruperta je slej ko prej njegova dvojnost: med osrednjimi kraji v Mirnski dolini je ostal najbolj agrarno naselje in na najnižji točki gospodarske razvitosti, na drugi strani pa je Šentrupert upravno-politično, trgovsko, kulturno, izobraževalno in župnijsko središče svoji agrarni okolici še danes.

2. Analiza socialne strukture družin v Statusu animarum za predvojno obdobje

Število vseh družin, ki so omenjene v Statusu animarum, je 63.

Od skupnega števila družin (63) imamo v Statusu animarum podatke tudi za povojno obdobje o 39 družinah, podatkov iz povojnega obdobja pa nimamo kar za 24 družin. V Statusu animarum ni razvidno, kaj se je z njimi zgodilo. Podatkov s časa po vojni ni več, niti jih ne najdemo v novi kartotečni ureditvi. Pri posameznih družinah je oznaka, da so se odselili iz župnije Šentrupert, pri drugih niso navedeni nobeni podatki. V Šentrupertu ne živijo.

To število 63 družin smo razdelili na družine, ki v Šentrupertu živijo še danes, in na družine, ki so propadle. Morda oznaka "družine, ki so propadle" ni najbolj primerna. Z njo smo želeli označiti družine, ki jih v Šentrupertu ni več in pomenijo torej z vidika socialne strukture Šentruperta družine, ki se na tem prostoru niso ohranile oz. z drugo besedo, so propadle. To pomeni, da lahko živijo naprej v drugem kraju, vendar od Šentruperta oddaljene, saj o njih nimamo nobenih podatkov.

Dobili smo naslednjo razvrstitev:

število vseh družin = 63
o družini so podatki = 39
o družini ni podatkov = 24
družine niso propadle = 35
o družini ni podatkov in so propadle = 24
o družini so podatki in so propadle = 4

Število 63 družin je torej število tistih družin, ki so navedene v Statusu animarum za Šentrupert. Seveda pa to niso vse družine, ki živijo v Šentrupertu danes. V Šentrupertu živi danes preko 90 družin, tako da bomo število 63 oziroma 35 družin, ki so ohranile isti priimek in smo jih lahko vpisali pod kategorijo "so podatki - niso propadle", gledali v kombinaciji z drugima dvema kategorijama družin, ki smo jih uvrstili pod dva nova sklopa in sicer: "avtohtono prebivalstvo z drugim (drugačnim) priimkom v drugi oz. tretji generaciji" ter "novo naseljene družine" (neavtohtono prebivalstvo Šentruperta), ki so se v Šentrupert doselile v obdobju po drugi svetovni vojni. Temeljna podatka, ki ju želimo predstaviti in vsebinsko analizirati, sta, da se v Šentrupertu ni ohranilo 28 družin oziroma da se je ohranilo 35 družin. Kaj se je po vojni zgodilo oziroma statusno spremenilo v družinah, katerih podatke smo zasledili v Statusu Animarum in ki smo jih označili za "avtohtone stare družine".

Zanimivo bi bilo v to primerjavo vključiti tudi politično vlogo v skupnosti v dveh časovnih kategorijah (predvojni in povojni čas), vendar nam podatki tistih arhivskih virov, ki so nam bili za Šentrupert predvojnega obdobja na voljo, ne zadoščajo - četudi podkreppljeni z ustnimi informacijami - za verodostojno analizo.

Po socialnih in poklicnih kategorijah smo družine razdelili na naslednje enote:

- posestnik z gostilno (mesarijo ali mlinom) - 9 družin
- posestnik (brez dodatnih kategorij) - 8 družin
- čevljar - 3 družine
- krojač - 4 družine
- mizar - 3 družine
- tesar - 3 družine
- delavec - 6 družin
- revni sloji - 9 družin
- razni poklici - 7 družin
- za status pred vojno ni podatkov, zdaj delavci - 5 družin
- sploh ni podatkov - 6 družin
- * skupaj - 63 družin

Pod kategorijo razni poklici si sledijo: kovač, uradnik, ključavničar, zidar, kolar, kmet-delavec, delavec v hranilnici. V skupni razdelek smo jih razvrstili zato, ker vsak poklic predstavlja le eno družino in jih je bilo bolj smiselno strniti v en razdelek.

V enem primeru imamo družino posestnik - krojač, ki je zaradi ekonomskega statusa nismo uvrstili pod krojače, ampak pod posestnike. V Šentrupertu je bilo tedaj tako pravzaprav pet krojačev, vendar smo zaradi namena te prezentacije, ki daje glavni poudarek na ekonomskem statusu, v tem primeru upoštevali predvsem ekonomski status posestnika.

Po predstavitvi teh podatkov želimo z nadaljno analizo ugotoviti, koliko družin je propadlo znotraj posamezne kategorije in potem podatke iz posameznih kategorij primerjati med seboj. Zanimiva se zdi zlasti primerjava med prvima dvema kategorijama (posestnik z gostilno, posestnik) in kategorijami revnejših slojev.

Delali bomo primerjavo med naslednjimi razdelki:

- revne družine, ki jih ni več;
- revne družine, ki so si opomogle in dvignile svoj ekonomski in socialni status;
- bogate družine, ki jih ni več;
- bogate družine, ki so izgubile svojo ekonomsko in simbolno vlogo;
- bogate družine, ki so ohranile svoj socialni, ekonomski in simbolni status v Šentrupertu.

V kategoriji "posestnik z gostilno (mesarijo ali mlinom)", navedli smo številko 9, je sodobni položaj teh družin v Šentrupertu nasleden: dve družini sta ohranili svoj ekonomski in simbolni status (gostilna in družina uspešnih obrtnikov), v eni družini se je hči poročila v drugo srednjestatusno avtohtono družino, v domači hiši pa ni kontinuitete; kar za šest družin pa je bila povojna usoda manj ugodna: dve družini sta se iz Šentruperta v celoti izselili (posledica nacionalizacije in tudi osebnih razlogov, ena v tujino, iz druge pa so se razselili po slovenskih

krajih (kjer imajo tudi visok ekonomski in socialni status), v ostalih štirih družinah so v Šentrupertu ostale starejše ženske same in sicer dve mami vdovi v dveh družinah in samske sestre v ostalih dve.

Od devetih družin največje ekonomske in socialne moči pred drugo vojno v Šentrupertu sta enak status torej ohranili samo dve družini, za dvema družinama se je kontinuiteta povsem pretrgala, kar v štirih družinah pa so ostale samo starejše ženske in družine brez nadaljne perspektive v Šentrupertu.

Posestnikov (brez ostalih kategorij) v Šentrupertu pred drugo vojno je bilo 8. Njihov sodoben poklicni in ekonomski status pa je naslednji: Tri družine so obrtniške ter zelo dobro ekonomsko stoječe. Na podlagi vrednostnih norm, ki so v skupnosti prevladujoče, kjer dober ekonomski položaj igra eno odločilnih vlog za pozitivno vrednotenje družine, so te družine ohranile tudi enako simbolno vlogo v skupnosti ali pa so si svoj položaj v primerjavi s položajem pred drugo vojno celo izboljšale. Tri družine bivših posestnikov pripadajo danes višjemu srednjemu delavskemu sloju (srednja izobrazba v drugi oz. tretji generaciji). Dve družini iz te kategorije pa sta propadli, v Šentrupertu ni kontinuitete, prav tako pa nimamo podatkov o njihovem statusu izven Šentruperta.

V tretji kategoriji bomo skupaj obravnavali vse predvojne obrtniške poklice, saj so si statusno podobni. Uvrstimo jih lahko na sredino med posestnike in revne sloje. Sem smo tako uvrstili čevljarje, krojače, mizarje, tesarje in kategorijo "razni poklici". Vseh je bilo 20. Njihovo poklicno in statusno stanje danes pa je naslednje: Devetih družin v Šentrupertu ni več in o njih tudi nimamo nobenih podatkov o položaju izven Šentruperta. V eni družini sta v Šentrupertu ostali samo ostarela mama in njena svakinja, vendar imamo podatek, da bivajo izven Šentruperta otroci druge generacije z visoko izobrazbo in dobrim ekonomskim položajem. Sedem družin je družin s poklicno izobrazbo (kvalificirani delavci), kar pomeni, da so te družine ohranile podoben socialni status, kot so ga imeli njihovi starši pred vojno. Ni pa predvojnemu enak tudi poklicni status, tako delavec v tovarni ne nadaljuje npr. domače krojaške tradicije. Dve družini sta v drugi generaciji ohranili hišno obrtno tradicijo (kovač in tesar). Ena družina pa se je iz kategorije "zaposlen v hranilnici" izoblikovala v učiteljsko družino.

V četrto kategorijo smo skupaj uvrstili delavce, bilo jih je 6, in t. i. revni sloj (kamor smo po podatkih iz Statusa Animarum uvrstili kajžarja, dva kočarja, štiri zemljake, občinskega slugo in neporočeno žensko s tremi nezakonskimi otroci), takih je bilo 9. V tem razdelku bomo izhajali iz skupnega števila "delavcev" in "revnega sloja", torej iz števila 15.

Kar deset družin iz te kategorije je propadlo, tri iz delavske in sedem iz najnižjega kmečkega sloja. To tudi pomeni, da jih ni več v Šentrupertu in da nimamo drugih podatkov o njih). Tri delavske družine so ohranile delavski status. Dve družini najnižjega sloja pa sta svoj status izboljšali.

Skupno število družin (63) dobimo, ko k zgoraj navedenim kategorijam prištejemo še družine, za katere nimamo podatkov o njihovem statusu pred vojno, danes pa so delavci, takih je 5, ter družine, za katere nimamo nobenih podatkov, teh je 6, in jih tudi nismo mogli vključiti v analizo.

Analiza nam pokaže, da so največje spremembe doživele prav najbogatejše in ob njih najrevnejše družine. Procentualno je propadlo največ najbogatejših družin, od skupnega števila devet kar sedem, saj lahko mednje prištejemo tudi tiste, od katerih so v Šentrupertu ostale samo starejše ženske, enak status pa sta ohranili le dve družini. Od petnajstih revnih družin pa jih je propadlo kar deset.

Seveda v tej analizi iste oznake pri različnih socialnih kategorijah nosijo različno vsebino v socialni in simbolni vlogi. Tako kategorija "so svoj status ohranili" pri bogatih družinah (gostilna, obrtniki) pomeni visoko statusno vlogo v Šentrupertu, medtem ko pomeni kategorija "so svoj status ohranili" pri nižjem sloju drugačen, čeprav verjetno ne več tako slab položaj kot pred vojno.

Za nas je zanimivo predvsem dejstvo procentualnega sovpadanja pri propadu najbogatejših in najrevnejših slojev, saj je pri obeh propadlo dobri dve tretjini družin. Ob tem spomin ljudi in ustne informacije delujejo skozi svojstvene mehanizme, saj se vsi spominjajo le bogatih družin in poudarjajo njihov propad. Brez vpogleda v Status animarum za zgoraj navedene družine revnejših slojev verjetno nikoli ne bi slišali. To je povsem razumljivo, saj je imel propad najbogatejših družin na Šentrupert kot socialno skupnost bolj strašen in dolgoročen vpliv (vse do danes), kot propad oziroma odhod revnih družin. Kljub temu se je zdelo smiselno predstaviti socialno strukturo Šentruperta v celoti. Ob tem lahko nadalje ugotovimo, da se sredinskemu statusu približujeta tako kategorija posestnikov (brez dodatnih dejavnosti, npr. gostilne), saj sta od osmih družin propadli "samo" dve, enak ali boljši položaj pa si je zagotovilo šest družin. Sredinskemu statusu si skupaj s kategorijo srednjih posestnikov približujejo tudi družine obrtnih poklicev, čeprav je res, da jih je propadla kar polovica, vendar si je ostala polovica izboljšala ali vsaj ohranila svoj položaj. Vsekakor njihov propad ne presega dvotretjinskega procenta, kot je to primer pri največjih posestnikih in nižjem kmečkem in delavskem sloju.

Končni seštevek vseh propadlih družin vseh slojev je 24, končni seštevek vseh ohranjenih družin vseh slojev pa 27. To število smo povzeli iz seštevka družin iz kategorije "so ohranili ali izboljšali svoj status". K temu številu 27 pa moramo dodati še pet družin, za katere za čas pred vojno nimamo podatkov, danes pa so delavci. Tako dobimo število 33 ohranjenih družin. Ostane nam še število šestih družin, o katerih statusu nimamo natančnih podatkov. Ker je bilo že v začetku poglavja navedeno razmerje 35 ohranjenih nasproti 28 propadlim družinam, lahko število šestih družin upravičeno razdelimo na dve ohranjeni družini in štiri propadle družine, kar tudi ustreza podatkom o družinah v Statusu animarum.

3. Stare hiše in "novo naselje"

V Šentrupertu je bilo leta 1992/93 hišnih števil ter 17 novozgrajenih zasebnih hiš v "novem naselju" ob gasilskem domu in župnišču. Vseh gospodinjstev je bilo 106.

Analiza Statusa Animarum in novejša kartotečne klasifikacije ter rezultati terenskega raziskovanja so nam narekovali razdelitev hiš na nekaj osnovnih kategorij, ki jih bomo v nadaljevanju še posamično klasificirali. Te osnovne kategorije so:

- število starih avtohtonih hiš,
- število praznih avtohtonih hiš,

- število novih hiš (n.h.),
- število novih hiš ob stari hiši,
- avtohtone hiše drugih namembnosti (šola, župnišče, gasilski dom, itd.).

3.1. Avtohtone stare hiše

Skupno število starih hiš, v katerih živi avtohtono prebivalstvo, je 38. V nadaljevanju bo razvidno, da je pomembno ta podatek primerjati s številom vseh hiš v Šentrupertu, ki jih je, kot smo navedli: 93 starih hišnih števil in 17 n.h. Pomembno je hkrati poudariti, da termin "stara hiša" ne pomeni starih hiš v dobesednem pomenu besede. Pomeni kategorijo hiš, ki so stale že pred vojno, ki pa so lahko danes že obnovljene, vendar predstavljajo starejši del Šentruperta.

Starih hiš, v katere so se naselili povsem novi ljudje, je 16. Starih hiš, v katerih živita dve (ali celo tri) generaciji z novim (neavtohtonim) priimkom v drugi generaciji je 16. Starih praznih hiš je 17, starih hiš druge namembnosti pa je 6.

V prvem primeru nas je zanimalo število starih hiš, v katerem živi avtohtono prebivalstvo, ki je ohranilo stari priimek tudi še v drugi ali celo tretji generaciji. Število teh hiš je 38. Ker pa v 8 hišah živijo dva ali tri gospodinjstva, je število takšnih avtohtonih gospodinjstev večje od števila hiš; gospodinjstev v tej kategoriji je 43 (torej 38-43).

Starih hiš, v katere so se naselili povsem novi ljudje, je 16, v njih pa je 22 gospodinjstev. To pomeni, da v stari nacionalizirani ali razprodani hiši ali stari hiši, katere avtohtona družina je propadla, hiša pa dobila podnajemnike, živi več novih, novonaseljenih družin.

Ob kategoriji "število starih hiš, v katerih živi samo druga ali tretja generacija", je potrebno poudariti, da v vseh primerih to ne pomeni obstoja samo stare hiše, ampak da si je ob njej druga generacija v nekaj primerih zgradila novo hišo, tako da se pod isto hišno številko nahajata dve hiši in vsaj dve gospodinjstvi. Pod eno hišno številko (če seveda ni drugače določeno) pa štejemo obe hiši.

Starih hiš, v katerih živi avtohtono prebivalstvo s spremenjenim priimkom v drugi generaciji, je 16 in v njih 24 gospodinjstev. Prav razlika med številom hišnih števil in številom gospodinjstev v največji meri tudi predstavlja število novih hiš druge generacije ob stari hiši, v kateri živita eden ali oba stara starša.

Tako dobimo skupno število gospodinjstev v hišah s starimi hišnimi številkami in sicer število 93 (župnišče, dom sester). Razliko do skupnega števila vseh gospodinjstev (106) bomo dobili ob analizi prebivalstva in števila gospodinjstev v novih hišah v novem naselju.

3.2. "Novo naselje"

Sem štejemo hiše, ki so bile ob gasilskem domu in župnišču zgrajene v zadnjih desetih letih in predstavljajo dejansko novo stanovanjsko naselje v Šentrupertu. Hiše so bile zgrajene v zadnjih desetih letih zato, ker pred letom 1973 v Šentrupertu ni bilo mogoče dobiti gradbenega dovoljenja niti za obnovo starih hiš niti seveda za gradnjo novih. Predvsem v osemdesetih letih so začeli graditi stanovanjske hiše na tem prostoru deloma domačini, še več pa družine, ki so se v Šentrupert priselile iz bližnjih zaselkov in vasi. Deloma so hiše zgrajene na domačih parcelah,

v večini pa na zemljišču, katerega lastnica je bila pred vojno Cerkev.

V tem poglavju nas zanimajo nove hiše kot posebna stanovanjska in socialna kategorija v Šentrupertu. Predvsem smo želeli ugotoviti razmerje med domačini in priseljenci v tem novem stanovanjskem naselju.

Hiš v "novem naselju" je 17. Analizo družin smo naredili na podlagi kartotečne klasifikacije, seveda pa smo podatke preverili tudi skozi terensko raziskovanje. Tako smo ugotovili, da v teh hišah bivajo tri avtohtone družine z avtohtonim priimkom, dve avtohtoni družini s spremenjenim priimkom ter dvanajst v Šentrupert priseljenih družin. Število gospodinjstev je v teh primerih enako številu hiš, torej 17. Ko število teh gospodinjstev prištejemo k številu gospodinjstev v starih hišnih številkah, dobimo tudi skupno število vseh gospodinjstev v Šentrupertu. Ob tem je treba poudariti naslednje: Čeprav je gospodinjstev v starih hišah 93 in je torej to število enako številu starih hišnih števil, to ne pomeni enega gospodinjstva v eni hiši, saj moramo znotraj tega števila hišnih števil upoštevati prazne hiše in hiše drugih namenov (gasilski dom, dom kulture, stanovanjska zadruga itd.). Naseljenih hiš je dejansko manj od 93, in v eni hiši, kot smo pokazali živita dve ali tri gospodinjstvi.

Povzetek tega poglavja lahko naredimo po naslednjih kategorijah:

- stare hiše, v katerih živijo stare družine - 54 hiš,
- stare hiše, v katerih živijo nove družine - 16 hiš,
- stare hiše, ki so prazne - 17 hiš,
- stare hiše, ki so namenjene drugim dejavnostim - 6 hiš,
- nove hiše, v katerih živijo nove družine - 17 hiš,
- nove hiše, v katerih živijo šentrupeške družine - 5 hiš,
- nove hiše, v katerih živi priseljeno prebivalstvo - 12 hiš.

4. Socialni status avtohtonih starih družin v Šentrupertu leta 1992

Izhajamo iz podatka, da je od 63 avtohtonih družin v Šentrupertu pred drugo vojno ostalo do danes pod istim priimkom 35 avtohtonih družin. Po načinu bivanja smo jih razdelili na kategorije; prišli so do razločkov med kategorijami "hiša" oziroma "hišna številka", "družina" in "gospodinjstvo", kar bomo v naslednjih poglavjih tudi nadrobneje predstavili.

Po načinu skupnega bivanja smo teh 35 družin razdelili takole:

- živi vdova sama = 5 družin,
- vdova in otroci skupaj v isti hiši = 0,
- vdova in otroci v drugi hiši = 8 družin,
- oba starša sama = 5 družin,
- oba starša in otroci skupaj v isti hiši = 5 družin,
- oba starša in otroci v drugi hiši = 3 družine,
- živijo samske ženske = 4 družine,
- živi samo srednja generacija = 5 družin.

Ob branju teh podatkov je potrebno biti pozoren predvsem na dejstvo, da ti podatki ponazarjajo število družin, ne pa tudi števila družinskih članov. V kategoriji "živijo samske

ženske" to še ne pomeni tudi števila žensk, ki bi same živele, ker živijo v različnih kombinacijah, npr. živita skupaj dve neporočeni sestri, kar pomeni, da je število samskih žensk v resnici večje od zgoraj nevedene številke 4. Niti ne pomeni števila hiš, ker v določeni hiši živi več družin, in tudi ne števila gospodinjstev, ker navedba ene avtohtone družine lahko pomeni dve gospodinjstvi. Gospodinjstev 35 avtohtonih družin je 46. kar bo nadrobneje predstavljeno v poglavju o hišnih številkah in gospodinjstvu. To število je razvidno, ker moramo v kategorijah "vdova in otroci v drugi hiši" ter "oba starša in otroci v drugi hiši" šteti dvojno. Te kategorije smo šteli pod eno avtohtono družino z možnostjo več gospodinjstev. Poudarek na številu 35 pa je bil v tem poglavju podan zato, ker nas je najprej zanimalo, koliko starih družin se je sploh ohranilo.

Ob upoštevanju rezultatov terenskega raziskovanja, pogovorov in informacij domačinov lahko zgoraj navedene podatke navežemo na naslednje okoliščine:

Živita "oba starša sama" pomeni, da otroci ne živijo v bližnji okolici Šentruperta, ampak so od doma bolj oddaljeni in sledeč rezultatom terenskega raziskovanja tudi ni interesa oziroma možnosti (osebnih, ekonomskih, itd.) za vrnitev domov in za prevzem domače hiše.

Od skupnega števila avtohtonih družin z avtohtonim priimkom bi lahko pod neperspektivne za nadaljnjo ohranitev šteli kategorije "živi vdova sama", "živita oba starša sama" in "živijo samske ženske", kar je 14 od skupaj 35 družin. Med perspektivne pa lahko uvrstimo kategorije "živi samo srednja generacija", "oba starša in otroci skupaj v isti hiši", "oba starša in otroci v drugi hiši" in "vdova in otroci v drugi hiši", kar je skupaj 21 od 35 družin.

Poklicno-socialna struktura avtohtonih družin v letu 1992 je naslednja:

V petih družinah so obrtniki, tri družine so družine s srednjo izobrazbo, sedem družin je družin kvalificiranih delavcev, štiri družine so družine priučenih delavcev (nekvalificirani), dve družini sta družini upokojenih delavcev, v treh družinah so se ukvarjali z domačo obrtjo, vendar so že v pokoju, ena je gostilniška in ena učiteljska družina. Kar devet družin pa je družin samskih žensk in vdov. Po klasifikaciji o načinu bivanja je pet družin, kjer živijo same vdove, in štiri družine, v katerih živijo samske ženske; slednjih je sedem, torej več od števila družin, ker so v posameznih družinah dve samski sestri, njihovi poklici pred upokojitvijo pa so bili: tri uslužbenke, dve delavki in gospodinja. Poudariti je treba, da smo šteli družine, kjer so ostale v Šentrupertu samo samske ženske, ne pa tudi tistih samskih, ki bivajo pri sorodstvu, kar seveda pomeni, da se je družina ohranila, ostala pa je pri njih npr. samska teta. Zanimala nas je nadaljna razvojna pot 35 družin, ki so se ohranile iz Statusa Animarum. Status vdov iz štirih zgoraj navedenih družin opredeljujemo kot "gospodinja", saj so bili zaposleni samo možje. Tudi v kategoriji "vdova in otroci v drugi hiši" smo upoštevali samo poklicni status srednje generacije.

Upoštevali smo torej socialni status 35 družin in ne vseh 46 gospodinjstev.

5. Socialni status avtohtonih družin s spremenjenim priimkom v drugi generaciji

Vse družine, ki so leta 1992 bivale v Šentrupertu, smo opazovali v primerjavi treh osnovnih kategorij: avtohtone družine z avtohtonim priimkom, avtohtone družine z drugačnim priimkom v drugi oz. tretji generaciji ter število doseljenih neavtohtonih družin v Šentrupertu do leta

1992.

V dosedanji analizi smo prišli do števila 35 ohranjenih avtohtonih družin z avtohtonim priimkom. Vendar pa je število avtohtonih družin višje, saj moramo med avtohtono prebivalstvo prišteti tudi družine s spremenjenim priimkom. Natančna analiza družinskih priimkov in družinsko - sorodstvenih odnosov v Šentrupertu je bila nujna in je imela jasen namen. Podatki, kar jih zasledimo o prebivalstvu v Šentrupertu in o spremembah strukture prebivalstva skozi čas, nosijo posplošene oznake: "veliko starih družin je izginilo, naselilo pa se je veliko čisto drugih - novih družin." Poudarek je torej na prvem vtisu "veliko", kar pa za resnično strokovno predstavitev socialne strukture prebivalstva in sorodstvenih odnosov v skupnosti nima prave teže. Analiza priimkov in sorodstvenih odnosov je pomembna torej zlasti za analizo razmerja med številom in socialno vlogo avtohtonih družin s številom in socialno vlogo novonaseljenih družin. Ravno zaradi tega, da ne bi družine z neavtohtonim priimkom avtomatično in s tem morda nepravilno priključili k novim družinam, je bila natančna analiza sorodstvenih odnosov v Šentrupertu neobhodna. Pomagali smo si tako z arhivskimi viri kot z ustnimi informacijami (terensko delo), ki so bile pomembne pri preverjanju in utrjevanju podatkov iz Statusa Animarum in kartotečne ureditve.

V tem poglavju izhajamo iz naslednjih dveh temeljnih podatkov: v letu 1992 je v Šentrupertu več kot 35 avtohtonih družin, saj so se iz teh družin razvile nove družine, hkrati pa je v Šentrupertu manj neavtohtonih (novonaseljenih) družin kot je neavtohtonih priimkov. Status novonaseljenih družin bomo predstavili v naslednjem poglavju, tukaj pa pogledjmo nadrobneje status avtohtonih družin s spremenjenim priimkom v drugi oz. tretji generaciji.

Po načinu bivanja smo družine razdelili po istem obrazcu kot v prejšnjem poglavju. Rezultati analize pokažejo naslednjo podobo:

- živi vdovec sam = 2 družini,
- vdova in otroci skupaj v isti hiši = 4 družine,
- vdova in otroci v drugi hiši = 0,
- oba starša sama = 2 družini,
- oba starša in otroci v isti hiši = 3 družine,
- oba starša in otroci v drugi hiši = 6 družin,
- živi samo srednja generacija = 3 družine.

Iz 35 avtohtonih družin se je torej razvilo še 20 družin avtohtonega prebivalstva v Šentrupertu, ki imajo danes drugačen priimek, v teh družinah pa je 26 gospodinjev (glej poglavje o hišnih številkah), ker smo upoštevali kategorijo "oba starša in otroci v drugi hiši".

Poklicni in socialni status teh družin je naslednji: dve družini sta obrtniški, šest jih je s srednjo izobrazbo, sedem je delavskih družin s poklicno šolo, štiri družine so družine priučenih delavcev (nekvalificirani), ena družina pa je družina delavca v pokoju. To je torej dvajset družin, katerim moramo prišteti še šest gospodinjev iz kategorije "oba starša in otroci v drugi hiši", pet je delavcev v pokoju in en kmetovalec, da dobimo tudi poklicno strukturo vseh gospodinjev.

6. Socialni status novonaseljenih družin

Osnovni podatki, do katerih smo se dokopali z dosedanja analiza in iz katerih izhajamo pri predstavitvi novo naseljenih družin v Šentrupertu, so: V kraju je 34 družin, kar v njihovem primeru ustreza tudi številu gospodinjstev, saj gre pretežno za družine srednje generacije, ki so se kot enota naselili v kraju tako, da se še niso razvila ločena gospodinjstva dveh generacij (starši in otroci). V primerih, kjer so starši starejši, pa živijo skupaj z otrokovo družino v enem gospodinjstvu, kar bo razvidno iz nadaljne analize. V 16 starih hišah živi 22 takih družin (gospodinjstev), 12 družin pa živi v 12 novih hišah v novem naselju.

Zanimajo nas poklicni status novih družin in kraji, odkoder so se te družine v Šentrupert priselile. Ob tem lahko ponazorimo tudi njihovo starostno strukturo; v povprečju so mlajši od prebivalcev avtohtonih družin. Tako je kar v devetnajstih družinah starost staršev okrog 40 let, v treh družinah so celo mlajši od 30 let, v osmih družinah pa je povprečna starost staršev okrog 50 let in le v štirih družinah so starejši od 60 let; najstarejši so se v Šentrupert priselili že pred drugo vojno. V vseh novonaseljenih družinah živijo "le" štiri mame vdove - treba je gledati primerjalno z drugimi družinami - med njimi dve srednjih let, rojeni leta 1931 oz. 1953. Glede na način skupnega bivanja lahko te družine razdelimo na tiste, ki so se priselile v Šentrupert že pred drugo vojno, take so štiri, in na vse ostale družine, ki so se priselile po drugi vojni. Ker med njimi obstajajo določene razlike predvsem v času prihoda, pa tudi v poklicu, kar je razvidno predvsem po hiši, v kateri bivajo, smo jih zato razdelili na družine v starih hišah in na družine v novih hišah (n.h.) ter ločeno opazovali njihov poklicni status pa tudi kraj, od koder so se priselili.

6.1. Poklic novih družin v "novem naselju"

Med temi družinami je ena družina z visoko izobrazbo, tri s srednjo, tri šoferske družine in pet delavskih družin. V Šentrupert so se preselili v osemdesetih letih, torej v zadnjih petnajstih letih, predvsem z okoliških (hribovskih) naselij, zlasti Hrastnega in Homa, pa tudi s Straže in z Jesenic (pri Šentrupertu).

6.2. Nove družine v starih hišah in njihov poklic

Med temi družinami je pet učiteljskih družin, ki stanujejo med drugim tudi v t. i. učiteljskem bloku. Čeprav je bil le-ta zgrajen v zadnjem obdobju in je torej v Šentrupertu to nova stanovanjska stavba, je ne uvrščamo v kategorijo novega naselja, ki se razteza ob gasilskem domu in župnišču, saj stoji na povsem drugem koncu Šentruperta. Ker nam je šlo v tem poglavju v poglavitnem za predstavitev razlike med novim naseljem individualnih stanovanjskih hiš in ostalim delom Šentruperta, učiteljskega bloka nismo uvrstili v ta del, ampak ga posebej omenjamo.

Poleg petih učiteljskih družin živijo v ostalem delu Šentruperta še dve družini s srednjo izobrazbo, pet družin kvalificiranih delavcev, pet obrtniških družin in štiri družine nekvalificiranih delavcev.

Razen učiteljskih družin, ki so se v Šentrupert doselile tudi iz drugih predelov Slovenije, izhajajo nove družine, ki bivajo v starih hišah, iz okoliških zaselkov in vasi. Prebivalcev drugih nacionalnosti v Šentrupertu ni, prav tako ne iz oddalnejših slovenskih krajev, saj v Šentrupertu ni industrije, ki je v preteklih desetletjih v določene kraje vabila ljudi. Nove družine spadajo med - lahko bi rekli - "domače prebivalstvo", ki so staro hišo bodisi kupili ali pa živijo v njih

kot (pod)najemniki. Razlogi za doselitev posameznih družin so različni, vse od osebnih (družinske razmere doma), do socialnega dejstva, da je Šentrupert za okoliške hribovske zaselke že tisto pomembno središče in center, kjer je lažje živeti in so tudi službe lažje dosegljive in socialni napredek videti bolj perspektiven. Odnosi med njimi in člani starih avtohtonih družin se zdijo pogojeni z ekonomskim statusom naseljene družine, vendar je v resnici osnova za socialno-ekonomsko vrednotenje družin simbolni kriterij. "Šentruperške družine" se imajo v simbolnem smislu za "nekaj več" tudi takrat, kadar imajo nižji ekonomski in poklicni status od priseljenih družin. V socialnem smislu ostajajo priseljene družine za Šentruperčane "hribci". Razlike v vrednotenju priseljencev se kažejo šele pri mlajših generacijah. Priseljene družine živijo svoje življenje, ne da bi se preveč ozirale na odnos domačega prebivalstva do njih.

Socialna diferenciacija in medsebojni odnosi v Šentrupertu potekajo na več ravneh. Ne gre samo za delitev prebivalstva na domače in priseljeno, ampak potekajo socialne komunikacije in simbolna vrednotenja različno tudi med priseljenimi družinami, zlasti med tistimi, ki živijo v "novem naselju" in tistimi, ki živijo v hišah starejšega stavbnega fonda. Najvišje na socialni in simbolni vrednostni lestvici je šentruperška družina, ki je uspela obdržati svoj visok predvojni ekonomski in simbolni status vse do današnjega časa. Sledi ji obrtniška družina, ki se je ekonomsko opomogla v zadnjem desetletju ali dveh. Na tretjem mestu je obrtniška priseljena družina. Slednja, četudi je ekonomsko močnejša od domače obrtniške družine, nima nikoli enake simbolne vloge v skupnosti. Za temi družinami se zvrstijo še druge socialne in simbolne kategorije družin, tako da najnižje simbolno mesto pripada priseljeni podnajemniški delavski družini v hiši starejšega stavbnega fonda.

6.3. Vdove v socialni strukturi Šentruperta

Že kar na začetku terenskega raziskovalnega dela se je pokazalo, da živi v Šentrupertu dosti več starejših žensk kot starejših moških in da so le-te v večini že vdove. Tudi domačini sami so o tem govorili kot o nekakšni značilnosti socialne strukture Šentruperta. Dejansko je analiza nove kartotečne ureditve pokazala presenetljivo visoko število vdov, saj je v Šentrupertu živelo leta 1992 kar 21 vdov. Način njihovega bivanja smo prikazali že v prejšnjih poglavjih, pri predstavitvi posameznih kategorij družin. Če te podatke strnemo, dobimo naslednjo sliko: šest vdov živi v skupnem gospodinjstvu z otroki, v devetih primerih živi mama - vdova v ločenem gospodinjstvu, ker si je srednja generacija zgradila svojo hišo, v šestih družinah pa živijo otroci izven Šentruperta.

Zanimala nas je nadalje starost vdov in čas smrti njihovih mož. Kar 13 vdov je starejših od 70 let, 7 jih je starejših od 60 let, tri vdove pa so srednjih let.

Pregled časa smrti njihovih mož je pokazal, da je en mož umrl po koncu druge vojne v Kočevskem Rogu. Da bi ne prišlo do nesporazuma, želimo poudariti, da je analiza smrti mož vključila le tiste primere, kjer vdova še živi in se po moževi smrti ni ponovno poročila. Takšnih smrti v Šentrupertu je bilo torej še več, vendar je bodisi umrla tudi že žena ali pa se je drugič poročila. Teh seveda ne moremo šteti v kategorijo vdov danes, katere analiza zajema, ter ostale v desetletjih po vojni. Tri vdove so vdove že celih trideset let, šest jih je dvajset let, dvanajst mož pa je umrlo v zadnjih desetih letih.

Glede na podatek, da v skupnem številu 54 avtohtonih družin živi kar 17 vdov in v ostalih 34

novih družinah še 4 vdove, je to vsekakor dejstvo, ki ga je pri socialni strukturi Šentruperta in pri raziskovanju družinskih odnosov potrebno upoštevati.

7. Primerjalna analiza števila prebivalstva in starostne strukture v Šentrupertu leta 1992 s številom in starostno strukturo izseljenih

Statistika prebivalstva tako za predvojno kot za povojno obdobje kaže v Šentrupertu skoraj identično število prebivalstva - giblje se okoli števila 350. V dolgih desetletjih je število prebivalcev ostalo takorekoč nespremenjeno, vendar pa se je sama socialna struktura precej spremenila.

7.1. Število in starostna struktura prebivalcev Šentruperta Vseh prebivalcev v Šentrupertu je 341, 171 moških in 170 žensk. Razdelili smo jih na šest starostnih kategorij:

- rojeni med leti 1910 in 1922 - 4 moški in 17 žensk,
- rojeni med leti 1922 in 1940 - 32 moških in 25 žensk,
- rojeni med leti 1940 in 1952 - 27 moških in 20 žensk,
- rojeni med leti 1952 in 1964 - 34 moških in 32 žensk,
- rojeni med leti 1964 in 1980 - 49 moških in 38 žensk,
- rojeni po letu 1980 - 25 moških in 38 žensk.

V času po drugi vojni se je iz Šentruperta izselilo naslednje število prebivalcev po starostnih kategorijah:

- rojeni med leti 1910 in 1922 - izselilo 14 moških in 9 žensk,
- rojeni med leti 1922 in 1940 - izselilo 44 moških in 30 žensk,
- rojeni med leti 1940 in 1952 - izselilo 21 moških in 18 žensk,
- rojeni med leti 1952 in 1964 - izselilo 17 moških in 22 žensk,
- rojeni po letu 1964 - izselilo 3 moški in 4 ženske.

Skupaj se je iz Šentruperta izselilo 182 ljudi, 99 moških in 83 žensk.

Presenetljiva je primerjava med rojenimi in izseljenimi v prvi in drugi starostni kategoriji, saj vidimo, da se je izselilo večje število ljudi, kot pa jih v Šentrupertu živi danes. K današnjemu prebivalstvu moramo prišteti še število priseljenih družin (34 s povprečno štirimi družinskimi člani), in število moških, ki so se v Šentrupert priženili, to so avtohtoni prebivalci s spremenjenim priimkom v drugi generaciji (20 družin). Tako dobi ta primerjava še nove dimenzije.

Ob tem je treba seveda upoštevati različne starostne kategorije. Potrebna bi bila natančna analiza, koliko ljudi se je odselilo v bližnjo okolico (Mirna, Trebnje, itd.), koliko se jih je odselilo v bližnje kraje in zaselke po poroki (upoštevati je treba tudi to večkrat uporabljeno možnost, da ne bi predstavili preveč črne podobe izseljevanja), koliko v Ljubljano, koliko v še bolj oddaljene slovenske kraje in koliko se jih je odselilo v tujino, npr. v Kanado, Avstralijo, Mehiko in Argentino pa Avstrijo, Nemčijo, Švico in skandinavske države. Imamo sicer podatke (ustne informacije) o posameznih družinah, ni pa mogoče narediti kompleksne analize, ker se takšna evidenca nikjer ne vodi. Predvsem so se iz prvih dveh starostnih kategorij zaradi

neperspektivnosti povojnega obdobja izseljevali veliko dlje, kot so se te možnosti ljudje posluževali kasneje. Veliko ljudi se je odselilo v Ljubljano, kjer so imeli več možnosti za službo, pred njo pa seveda za študij. Zato so ljudje z visoko ali višjo izobrazbo ostajali zunaj Šentruperta in se vanj praviloma še danes ne vračajo. Po podatkih terenskih raziskav se je od skupnega števila 182 izseljenih prebivalcev Šentruperta v tujino izselilo 54 prebivalcev, v različne kraje po Sloveniji se jih je izselilo 83, na Mirno, v Trebnje in Mokronog pa se je odselilo 45 Šentruperčanov. Prav zanimiva bi bila primerjalna analiza med izobrazbeno in poklicno strukturo iz Šentruperta izseljenih ljudi s tistimi, ki so ostali doma. Vsekakor se kaže, da sta si izobrazbeni strukturi priseljenega in domačega prebivalstva v Šentrupertu bližji kot izobrazbeni strukturi domačinov v Šentrupertu in tistih domačinov, ki so se iz Šentruperta izselili.

Šentrupert je zaradi povojnega zadrževanja njegovega razvoja ostal agrarno - delavsko naselje.

Med 341 prebivalci Šentruperta je 34 priseljenih družin s povprečno štirimi družinskimi člani. Tako dobimo število 205 prebivalcev iz avtohtonih šentruperških družin v današnjem Šentrupertu. Število domačega prebivalstva se je potemtakem od povojnega obdobja do danes zmanjšalo več kot za tretjino, čeprav statistika o številu prebivalstva v Šentrupertu ne kaže v povojnih desetletjih bistvenih sprememb.